

Pohľad na vybrané otázky volieb do samosprávnych orgánov vyšších územných celkov v roku 2005

Ľudmila Benkovičová

Resumé

Free elections as one of the basic presumption of the development of democratic system of society have various forms in different countries. Historically, the second election to self-governing regions, which were realized in December 2005 in Slovak Republic through major electoral system, brought important changes to the political map of Slovak regions and opened several questions connected with representative democracy. The characteristic features of this analyzed election were: low electoral participation; high number of electoral coalitions; low representation of candidate and elected women; strengthening of the position of independence personalities in regional policy.

*

Slobodné voľby sú základným predpokladom demokratického vývoja každej spoločnosti. *V demokratických systémoch predstavujú slobodné voľby jedinú cestu k legitímnemu získaniu moci v spoločnosti.* Konkrétne modely realizácie tohto všeobecne akceptovaného postulátu majú v rôznych krajinách rozdielnu podobu.

Národná rada Slovenskej republiky dňa 4. júla 2001 prijala zákon o samospráve vyšších územných celkov. Historicky prvé voľby do samosprávnych orgánov vyšších územných celkov v Slovenskej republike sa konali v dňoch 1. a 15. decembra 2001. Pre v poradí druhé voľby poslancov a predsedov samosprávnych orgánov vyšších územných celkov predseda NR SR stanovil svojím rozhodnutím č.235/2005 Z.z. zo dňa 3.júna 2005 deň volieb na sobotu 26.novembra 2005. Druhé kolo volieb predsedov VÚC bolo určené na 10.decembra 2005.

Na Slovensku pre voľby do VUC platí pre voľbu člena zastupiteľstva väčšinový systém - k zvoleniu teda stačí relatívna väčšina hlasov - t.j. **najväčšia menšina**. Pre voľbu predsedu

platí dvojkolový väčšinový systém. Do druhého kola postupujú tí dvaja kandidáti na post predsedu, ktorí v prvom kole získali v danom kraji najviac hlasov. Druhé kolo volieb sa realizuje iba vtedy, keď žiadny z uchádzačov nezískal už v prvom kole nadpolovičnú väčšinu platných hlasov voličov.

Volebná štatistika pre voľby do VÚC 2005 hovorí, že ku dňu konaniu volieb

- počet oprávnených voličov na území SR bol 4 281 486 osôb zapísaných v zoznamoch voličov
- voľby sa realizovali v 5852 volebných okrskoch a 79 volebných obvodoch
- o miesta 412 poslancov VÚC sa uchádzalo 2828 kandidátov
- počet kandidátov uchádzajúcich sa o mandát poslanca v pozícii nezávislého kandidáta bol, najviac nezávislých kandidátov bolo na kandidátskych listinách Prešovského a Košického kraja, rovnako ako v predchádzajúcich voľbách kraja
- v kandidačných listinách pre voľbu poslancov krajského zastupiteľstva existovalo v rámci SR, okrem kandidátov samostatných politických subjektov, aj 18 politicky rôzne štrukturovaných koalícií pre voľby poslancov, najčastejšie t.j. v štyroch krajoch sa vyskytovala koalícia DS, SDKÚ, KDH

*

Prvé kolo volieb.

Prvého kola volieb sa zúčastnilo 771 951 oprávnených voličov, t.j. 18,02 %. Výsledkom prvého kola volieb bolo zvolenie 412 poslancov, ktorí utvorili samosprávne orgány vo všetkých ôsmich krajoch. V novembrových voľbách poslancov samosprávnych orgánov krajov ženy boli zvolené za poslankyne v 57 prípadoch t.j. obsadili 13,8% zo 412 poslaneckých kresiel. *V komparácii s výsledkami volieb pred štyroch rokov nenastal prakticky žiadny pohyb v prospech zastúpenia žien*, keďže v roku 2001 ženy – poslankyne tvorili 13,7% spomedzi regionálneho poslaneckého zboru.

Priemerný vek poslanca – muža je 48 rokov, poslankyne 47 rokov.

Ako jeden z relevantných problémov, ktorým analytici pripisujú silný negatívny determinizmus v kontexte mimoriadne nízkej účasti voličov ako v prvom, tak aj v druhom

kole VUC-kových volieb, bolo zloženie koalícií. Ukázalo sa, že v šiestich krajoch boli na voľby zastupiteľstva oficiálne podpísané po tri koalície, v Banskobystrickom a Žilinskom kraji bolo utvorených po štyroch koalíciách. Kandidátske listiny v každom kraji navyše, okrem koalícií, podalo aj najmenej 10 samostatných politických subjektov, najviac - 15 politických subjektov kandidovalo svojich zástupcov v Košickom kraji.

Čo sa týka zloženia koalícií možno konštatovať, že deklarované ideologické a hodnotové dimenzie strán neboli pri tvorbe koalícií určujúce, skôr nevýznamné. Motorom vzniknutých koalícií na regionálnej úrovni boli jednoznačne mocenské ambície politických subjektov a ich predstaviteľov. Snaha ovplyvňovať rozhodovacie procesy na úrovni kraja, resp. aspoň nebyť z nich na najbližšie štyri roky vylúčený, sa výrazne podpísala pod často účelové koalície. Dôkazom je štruktúra viacerých koalícií, keď sa spájali strany ideologicky opačne profilované napr. Smer-SD a KDH v Trenčianskom a Košickom kraji, strany vládnuce so stranami opozičnými napr. SDKÚ s ANO v Bratislavskom kraji alebo strany parlamentné so stranami mimoparlamentnými napr. ĽS-HZDS s PSNS a ZSNS v Žilinskom, Bratislavskom kraji atď. Častým argumentom, ktorým politici prikrývali svoje rozhodnutia a zdôvodňovali ich (napr. predseda KDH P.Hrušovský, predseda Smeru – SD R.Fico) bola premisa, že *„voľby do VUC sú iné než voľby do parlamentu“*, že *„v kraji sa vedia dohodnúť aj strany, ktoré sú v celoslovenskej politike nezmieriteľnými súpermi“*, resp. že *„politické spojenectvá na regionálnej úrovni nepredznačujú potenciálnu spoluprácu na celoslovenskej úrovni po najbližších voľbách do NR SR“*.

Tieto argumenty z časti prijala aj verejná mienka, keď lojalita k „svojmu“ politickému subjektu prevýšila nespokojnosť a kritickosť voličskej bázy jednotlivých subjektov voči politickým partnerom ich strany. Z tých približne 35-40 percent voličov, ktorým takáto prax utvárania regionálnych koalícií podľa výskumov vadila, rozhodujúca časť túto skutočnosť „omilostila“ a bude naďalej voliť „svoju“ stranu. Neodvráti sa od nej, ani neprehodnotí svoj vzťah k tomuto subjektu. Existujúci politický systém, ktorého stredným mocenským článkom sú práve regionálne parlamenty, však touto podobou politickej praxe na strednej úrovni určite nezískava na stabilite a ani výlučne účelové utváranie koalícií pre regionálne voľby neprospieva tak potrebnej stabilizácii a hlavne kryštalizácii a určitej prehľadnosti politického systému na Slovensku.

Výsledky volieb vypovedajú o mimoriadne nízkom počte občanov, ktorí sa prostredníctvom volieb zapojili do rozhodovania o budúcnosti svojho regiónu. V celoslovenskom pohľade účasť v prvom kole dosiahla 18,02%. Najnižšia účasť bola v Trenčianskom kraji (12,30%), v Bratislavskom a Trnavskom kraji nedosiahla 15%, a najvyššia - 27,67% - bola v Nitrianskom kraji.

Nízka, resp. podpriemerná volebná účasť v Trenčianskom kraji v porovnaní s ostatným Slovenskom zopakovala situáciu z roku 2001, keď volebná účasť v tomto kraji v prvom aj v druhom kole patrila k tým nízkym. Vo volebnom obvode Myjava sa prvého kola volieb v r. 2005 nezúčastnila ani desatina registrovaných voličov (9,67%), čo je najnižšia volebná účasť v obvodoch SR a v dvoch ďalších obvodoch bola tesne nad desať percent (pozri tabuľky v prílohe).

V Trnavskom a Nitrianskom kraji, ktoré sú charakteristické vysokým podielom voličov hlásiacich sa k maďarskej národnosti, bola volebná účasť nižšia než vo voľbách pred štyrmi rokmi. Napr. Trnavskom kraji bola v roku 2001 v prvom kole volieb poslancov do krajskej samosprávy účasť 33,73%, v roku 2005 k urnám prišlo iba 14,50 % voličov. Najvýraznejší pokles sa pritom viaže práve na volebné obvody s vysokým zastúpením voličov maďarskej národnosti. V okrese Dunajská Streda (83% podiel obyvateľov maďarskej národnosti) vo voľbách do VUC v r. 2001 v prvom kole bola účasť 38,6%, v posledných voľbách v r. 2005 prišlo vyjadriť svoj názor, resp. voličsky podporiť svojich kandidátov len 11,6% registrovaných voličov. Podobne sa situácia vyvinula aj v obvode Galanta (v roku 2001 účasť 38,2%, v decembri 2005 15,7%).

V Nitrianskom kraji bol pokles aktívneho prístupu voličov menej razantný. Vypovedá o tom komparácia dát z roku 2001 (volebná účasť 34,69%) s údajmi z posledných volieb, keď prvého kola sa zúčastnilo 27,7% z osôb zapísaných v zoznamoch voličov.

Celkovo nízka volebná účasť, ktorá charakterizuje historicky druhé voľby do krajských parlamentov, priniesla aj pomerne prekvapujúce výsledky, čo sa týka politického zloženia krajských samosprávnych orgánov. Potvrdilo sa, že strany, ktoré sú schopné mobilizovať svoj voličský potenciál a zároveň disponujú spoľahlivým organizačným zázemím v regiónoch, voličsky získali a posilnili svoje mocenské postavenie v samosprávnych krajoch.

Týka sa to predovšetkým KDH, ktorého poslanci sa výrazne presadili v krajských štruktúrach moci vo všetkých ôsmich vyšších územných celkoch. V Nitrianskom kraji, t.j. kde v predchádzajúcom období KDH nemalo žiadneho zástupcu – poslanca, to bolo v rámci veľkej slovenskej koalície tvorenej Smerom-SD, KDH, SDKÚ, ĽS-HZDS a SNS. V ostatných krajoch, s výnimkou Bratislavského (tu kandidovalo KDH samostatne) to bolo v rôznych koalíčných zoskupeniach, pričom najčastejšie mu boli partnermi SDKÚ a DS. V Trenčianskom kraji figurovalo KDH v spoločnej koalícii s mimoparlamentnými stranami HZD a SNS, ako aj s opozičnými stranami SF a Smer –SD. **KDH získalo 86 poslaneckých mandátov, t.j. 20,86% miest v zastupiteľstvách všetkých vyšších územných celkov.**

Ako veľmi úspešný subjekt, ktorý dokáže efektívne využiť volebnú kampaň, mobilizovať voličov a zvoliť si politických partnerov, sa opäť predstavila vládnuca SDKÚ-DS. Vo všetkých volebných krajoch využila silu koalícií a dosiahla v konečnom výsledku volebný zisk, ktorý presiahol jej momentálne volebné preferencie pre voľby do NR SR. **Pri preferenciách v čase volieb do VÚC dlhodobo sa pohybujúcich pod hranicou desiatich percent, obsadila 62 poslaneckých kresiel, t.j. získala 15,1% poslaneckých mandátov.** SDKÚ-DS zopakovala tak svoj úspešný postup z parlamentných volieb v roku 2002, keď napriek nie práve najpriaznivejším prognózam odborníkov, v realite dokázala osloviť a získať voličov v rozhodujúcom období tesne pre samotnými voľbami a zvýšiť tak svoj konečný volebný zisk. Najčastejšie sa koalíčným partnerom SDKÚ stala DS, s ktorou sa SDKÚ neskôr spojila do jedného subjektu.

SMK v štyroch krajoch (Nitriansky, Trnavský, Banskobystrický a Košický) išla do volieb poslancov samostatne, v ďalších krajoch boli jej partnermi niektoré strany vládnej koalície. V porovnaní s výsledkami volieb v roku 2001 sa pozícia SMK oslabila len v Nitrianskom zastupiteľstve VÚC, kde v predchádzajúcom období malo SMK spomedzi 52 poslancov nadpolovičnú väčšinu (31). V súčasnom zastupiteľstve má SMK 17 poslancov zvolených na jeho kandidátke, čo predstavuje 32,7% poslancov zastupiteľstva Nitrianskeho VÚC. V parlamente Trnavského kraja zastupuje SMK 15 poslancov, čo je o jedného poslanca viac ako tomu bolo v období rokov 2001-2005. V Banskobystrickom kraji má SMK 8 zvolených poslancov a v Košickom regionálnom parlamente je 13 poslancov zvolených za SMK. **V žiadnom z krajov zastúpenie poslancov zvolených na kandidátkach SMK nie je nižšie než**

je podiel voličov hlásiacich sa k maďarskej národnosti medzi elektoriátom daného kraja. Celkovo SMK získala v piatich regionálnych parlamentoch 58 miest (14,1%).

*Strana Smer-SD aplikovala v týchto voľbách stratégiu koaličných spojenectiev. Napriek jej dominancii na politickej scéne Slovenska v žiadnom z krajov nešla do volebného súperenia ako samostatne kandidujúci subjekt. Jej najčastejšími politickými partnermi boli mimoparlamentné strany HZD a SNS a z parlamentných SF. S výnimkou Nitrianskeho kraja (veľká slovenská koalícia), v žiadnom VÚC neuzatvorila koaličné partnerstvo ani s parlamentnými opozičnými subjektami ĽS-HZDS, KSS ani s vládou SDKÚ. **Dosiahnutý počet poslaneckých kresiel je nižší, ako by bolo možné očakávať pri politickom subjekte, ktorého volebné preferencie sú dlhodobo najvyššie a v čase volieb sa pohybovali nad hranicou 30 percent.** Smer-SD získala poslanecké zastúpenie vo všetkých krajských samosprávach, ale v žiadnom z nich nemá Smer-SD, resp. koalícia, ktorej je členom, priamo na základe výsledkov volieb väčšinu v zastupiteľstve. **Celkovo strana Smer -SD bude mať v krajských parlamentoch 69 poslancov , t.j. 16,7% zo všetkých 412 poslaneckých pozícií.***

*ĽS-HZDS vo voľbách 2005 sa opätovne prezentovala ako strana s nerelevantným koaličným potenciálom. S výnimkou Nitrianskeho kraja, jej najčastejšími koaličnými partnermi boli politicky málo významné až bezvýznamné subjekty P SNS, Z SNS a ĽB. Prakticky to znamená, že napriek oficiálnym koalíciám, za dosiahnutým volebným výsledkom je, až na výnimky, voličská základňa samotnej ĽS-HZDS. V porovnaní s výsledkami volieb v historicky prvých voľbách do samospráv VÚC, v roku 2005 ĽS-HZDS stratila poslanecké posty (v roku 2001 obsadili jej kandidáti 36,4% poslaneckých miest) a **obsadila 48 kresiel v šiestich krajoch (11,7%).** V porovnaní napr. so stranou KDĽH, s ktorou mala v čase volieb do VÚC porovnateľné volebné preferencie, získala ĽS-HZDS o 38 poslaneckých mandátov menej. V Trenčianskom kraji, kde v predchádzajúcich voľbách jej patrilo všetkých 45 miest v krajskom zastupiteľstve, stratila politický monopol a koalícia, ktorej bola členom (ĽS-HZDS, PSNS, ZSNS, ANO), má o jedného poslanca menej ako krajská víťazná koalícia v zložení Smer-SD, KDĽH, SNS, SF. **V Bratislavskom ani v Prešovskom regionálnom parlamente nemá ĽS-HZDS žiadneho zástupcu.***

*Nezávislí poslanci obsadili spolu 39 miest v siedmich krajských samosprávnych orgánoch. **Nikto z nezávislých nebol zvolený v Nitrianskom kraji.** Najvyššie zastúpenie majú nezávislí poslanci v Prešovskom regionálnom zastupiteľstve, kde spomedzi 62 poslancov má štatút*

nezávislého 12 politikov. V porovnaní s rovnakými voľbami v roku 2001 sa zvýšilo zastúpenie poslancov, ktorí kandidovali a boli zvolení ako nezávislí (v r. 2001 bolo zvolených 18 poslancov t.j. 4,49% v pozícii nezávislých), dnes je 39 osobností zvolených ako nezávislých, čo znamená 9,5 % kresiel v regionálnych zboroch.

Za poslancov Košického vyššieho územného celku boli zvolení aj *kandidáti dvoch politicky neznámych subjektov a to Strany regiónov Slovenska (2 poslanci) a Strany občianskej solidarity (1poslanec). V Bratislavskom VÚC boli do regionálnej samosprávy dvaja zástupcovia Nezávislého fóra.*

Parlamentná strana KSS nezískala ani jeden poslanecký mandát v žiadnom z ôsmich VÚC.

Politickú štruktúru zastupiteľských orgánov VÚC zvolených v novembrových voľbách 2005 približujú nasledujúce tabuľky (zdroj údajov ŠÚ SR, výpočet autorka).

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Bratislavský kraj**

Počet poslaneckých mandátov	NF	KDH	ANO, DS, SDKÚ, SMK, SZS	HZD,SF, Smer	OKS	NEKA
50	2	6	27	11	2	2
	4,0%	12,0%	54,0%	22,0%	4,0%	4,0%

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Trnavský kraj**

Počet poslaneckých mandátov	SMK	DS, KDH, SDKÚ	ANO, HZD, SF, Smer-SD	ĽB, ĽS-HZDS, P SNS, ZSNS	NEKA
40	15	15	2	3	5
	37,5%	37,5%	5,0%	7,5%	12,5%

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Trenčiansky kraj**

Počet poslaneckých mandátov	ANO, ĽS-HZDS, PSNS, ZSNS	HZD, KDH, SF, SNS, Smer-SD	DS, SDKÚ	NEKA
45	20	21	1	3
	44,4 %	46,7%	2,2%	6,7%

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Nitriansky kraj**

Počet poslaneckých mandátov	SMK	KDH, ĽS-HZDS, SDKÚ, SNS, Smer -SD	ANO, HZD, SF
52	17	34	1
	32,7%	65,4%	1,9%

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Žilinský kraj**

Počet poslaneckých mandátov	ĽS-HZDS, PSNS, ZSNS	ANO, HZD, SNS, Smer - SD	DS, KDH, SDKÚ	OKS	NEKA
57	5	15	31	1	5
	8,8%	26,3%	54,4%	1,7%	8,8%

**Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC
Banskobystrický kraj**

Počet poslaneckých mandátov	KSS, ĽS-HZDS, PSNS, ZSNS	HZD, SNS, Smer - SD	DS, KDH, SDKÚ	SMK	NEKA
49	9	18	9	8	5
	18,4%	36,7%	18,4%	16,3%	10,2%

Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC

Prešovský kraj

Počet poslaneckých mandátov	HZD, SNS, Smer - SD	DS, KDH, SDKÚ	ANO	NEKA
62	9	40	1	12
100%	14,5	64,5	1,6	19,4

Politická štruktúra samosprávnych orgánov VÚC

Košický kraj

Počet poslaneckých mandátov	ES-HZDS	HZD, Smer - SD	KDH, OKS	SMK	SRS	ANO	S.O.S	DS, SDKÚ, SZS	NEKA
57	1	12	13	13	2	2	1	6	7
	1,8%	21,1%	22,8%	22,8%	3,5%	3,5%	1,8%	10,5%	12,2%

Komparácia reálne dosiahnutých výsledkov vybraných politických strán vo voľbách do VÚC (uplatnený väčšinový volebný systém) a volebnej prognózy výsledkov volieb do NR SR na základe výskumu OMV SRo (uplatnený pomerný volebný systém) *

Subjekt :	Zvolení poslanci VUC		Volebné preferencie (%) November 2005
	absol.	%	
KDH	86	20,9	11,1
Smer-SD	69	16,7	30,7
SDKÚ	62	15,1	9,5
SMK	58	14,1	10,4
ES-HZDS	48	11,7	11,7
SNS	14	3,4	8,0
DS	9	2,2	nemerané
HZD	8	1,9	1,7
ANO	8	1,9	2,4
OKS	3	0,7	nemerané
SF	2	0,5	7,3

SRS	2	0,5	<i>nemerané</i>
NF	2	0,5	<i>nemerané</i>
S.O.S	1	0,2	<i>nemerané</i>
SZS	1	0,2	<i>0,9</i>
KSS	0	0,0	<i>5,8</i>
iné strany	0	0,0	<i>0,5</i>
nezávislí poslanci	39	9,5	<i>---</i>
Spolu	412	100,0	<i>100,0</i>

* *terénna fáza výskumu* , počet respondentov 3 063 ; údaje o zvolených poslancoch jednotlivých strán vychádzajú z údajov TASR, ktorá pri prepočtoch zohľadňovala politickú príslušnosť konkrétneho poslanca bez ohľadu na to, v akej koalícii kandidoval

*

Druhé kolo volieb predsedu VÚC

Volebná účasť v druhom kole bola, v súlade s očakávaniami analytikov i skúsenosťami z predchádzajúcich volieb do VÚC, nižšia ako v kole prvom. ***Dosiahla iba znepokojujúcich 11, 07 %, čo predstavuje účasť 474 039 voličov.***

O osem postov predsedu orgánov samospráv VÚC sa uchádzalo 64 osobností. Je to výrazne menej ako v predchádzajúcich voľbách, keď na túto funkciu kandidovalo 131 pretendentov. V posledných voľbách najviac kandidujúcich bolo v Trenčianskom (11) a Bratislavskom kraji (10). Najmenej záujemcov bolo v Nitrianskom, Žilinskom a Banskobystrickom (v každom po 7 uchádzačov). Priemerný vek kandidáta na túto funkciu v SR bol 49 rokov, pričom najstarší boli uchádzači v Trenčianskom kraji (priemerný vek 54 rokov), najmladší v Nitrianskom kraji (46 rokov).

Zo 64 kandidátov sa 10 uchádzalo o priazeň voličov ako nezávislí kandidáti na post predsedu: v Bratislavskom kraji V.Bajan, v Trnavskom kraji P.Tomeček a a. Schopperthová, v Trenčianskom kraji Ján Marcinek, Dominik Gahér a Jozef Rea, v Nitrianskom kraji Jozef Jobbágy, v Žilinskom kraji Tibor Michálek a v prešovskom kraji Juraj Kopčák a Rudolf Horváth. ***V dvoch krajoch - Banskobystrickom a Košickom - žiadni politicky nezávislí na post predsedu nekandidovali.*** *Otázka nezávislosti kandidáta je pritom vecne otvorenou otázkou, keďže viacerí z vymenovaných uchádzajúcich sa o post predsedu VÚC z pozície*

nezávislých sú verejnosti známi predovšetkým cez svoju činnosť a aktivity v politickej strane, resp. doterajšie politické pôsobenie vo viacerých stranách. Navyše niektorí z nich ešte v predchádzajúcich voľbách do VÚC kandidovali alebo boli zvolení ako stranícki kandidáti.

Na post predsedu kandidovali opätovne šiesti z doterajších ôsmich predsedov VÚC. Z pretendentov na funkciu predsedu bolo 7 žien a 57 mužov. V štyroch krajoch (Bratislavský, Trenčiansky, Banskobystrický a Prešovský) sa žiadna žena neuchádzala o najvyššiu funkciu v krajskej samospráve.

V ostatných krajoch bola situácia nasledovná:

Trnavský kraj - 2 kandidujúce (R.Zmajkovičová, kandidátka ANO, HZD, SF, Smer, volebný zisk 18,41% a A.Scopperthová, nezávislá, volebný výsledok 4,58%);

Nitriansky kraj – E.Antošová, kandidátka koalície ANO, HZD, SF skončila s volebným ziskom 7,36%;

Žilinský kraj – N.Klempaiová, kandidátka SNJ, volebný výsledok 2,04%;

Košický kraj – 3 kandidátky (R. Múdra za SMK dosiahla volebný zisk 11,70%, D. Takáčsová kandidujúca za SF získala hlasy 3,11% voličov a Z. Cingelovú kandidujúcu za SPV-G300 podporilo 1,85% účastníkov volieb v Košickom kraji).

Žiadna z kandidujúcich žien nepostúpila do II.kola volieb predsedu, čo je rozdiel v komparácii so situáciou v roku 2001, keď postúpili dve političky (A.Malíková v Žilinskom VUC a A.Záborská v Trenčianskom VÚC). V rámci celého Slovenska spolu získali ženské kandidátky na post predsedu regionálnej samosprávy vo voľbách v roku 2005 45 119 hlasov (t.j. 5,85% hlasov) účastníkov volieb.

Štatistické fakty volieb predsedov VÚC približujú nasledujúce tabuľky (zdroj údajov ŠÚ SR, výpočet autorka).

Voľby predsedu VÚC 2005
Bratislavský kraj *

Počet oprávnených voličov		525 536	
I.kolo	účasť	abs.	75 977
		%	14,45
	volebný zisk V.Bajana	abs.	30 471
		%	41,29
	volebný zisk Ľ.Romana	abs.	23 091
		%	31,29
II.kolo	účasť	abs.	56 316
		%	10,72
	volebný zisk V.Bajana	abs.	37 623
		%	67,39
	volebný zisk Ľ.Romana	abs.	18 198
		%	32,60

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Trnavský kraj *

Počet oprávnených voličov		445 140	
I.kolo	účasť	abs.	64 565
		%	14,50
	volebný zisk J. Kloknera	abs.	20 309
		%	33,10
	volebný zisk T.Mikuša	abs.	16 244
		%	26,47
II.kolo	účasť	abs.	41 907
		%	9,41
	volebný zisk J. Kloknera	abs.	18 762
		%	45,25
	volebný zisk T.Mikuša	abs.	22 689
		%	54,74

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Trenčiansky kraj *

Počet oprávnených voličov		483 599	
I.kolo	účasť	abs.	59 512
		%	12,30
	volebný zisk M. Chovanca	abs.	19 752
		%	35,41
	volebný zisk P.Sedláčka	abs.	15 873
		%	28,45
II.kolo	účasť	abs.	34 434
		%	7,12
	volebný zisk M.Chovanca	abs.	16 318
		%	48,16
	volebný zisk P.Sedláčka	abs.	17 561
		%	51,83

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Nitriansky kraj *

Počet oprávnených voličov		572 536	
I.kolo	účasť	abs.	158 467
		%	27,67
	volebný zisk M.Belicu	abs.	64 765
		%	41,80
	volebný zisk L.Szigetiho	abs.	40 426
		%	26,09
	volebný zisk J.Grešša	abs.	20 535
		%	13,25
II.kolo	účasť	abs.	92 754
		%	16,19
	volebný zisk M.Belicu	abs.	68 162
		%	74,08
	volebný zisk J.Grešša	abs.	23 846
		%	25,91

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja , v I.kole najúspešnejší M.Belica a L.Szigeti

Voľby predsedu VÚC 2005
Banskobystrický kraj *

Počet oprávnených voličov	523 084		
I.kolo	účasť	abs.	97 581
		%	18,65
	volebný zisk M.Murgaša	abs.	35 783
		%	38,82
	volebný zisk J.Mikuša	abs.	19 074
		%	20,69
II.kolo	účasť	abs.	55 757
		%	10,65
	volebný zisk M.Murgaša	abs.	28 086
		%	50,88
	volebný zisk J.Mikuša	abs.	27 105
		%	49,11

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Žilinský kraj *

Počet oprávnených voličov	538 121		
I.kolo	účasť	abs.	84 459
		%	15,69
	volebný zisk J. Blanára	abs.	24 309
		%	30,36
	volebný zisk J.Tarčáka	abs.	23 158
		%	28,93
II.kolo	účasť	abs.	49 510
		%	9,19
	volebný zisk J.Blanára	abs.	25 181
		%	51,37
	volebný zisk J.Tarčáka	abs.	23 834
		%	48,62

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Prešovský kraj *

Počet oprávnených voličov		593 025	
I.kolo	účasť	abs.	115 513
		%	19,47
	volebný zisk P.Chudíka	abs.	42 499
		%	39,89
	volebný zisk D.Hrušku	abs.	29 330
		%	27,53
II.kolo	účasť	abs.	78 316
		%	13,20
	volebný zisk P.Chudíka	abs.	40 952
		%	53,03
	volebný zisk D.Hrušku	abs.	36 269
		%	46,96

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

Voľby predsedu VÚC 2005
Košický kraj *

Počet oprávnených voličov		601 029	
I.kolo	účasť	abs.	115 877
		%	19,27
	volebný zisk R. Bauera	abs.	28 837
		%	26,70
	volebný zisk Z. Trebuľu	abs.	32 675
		%	30,25
II.kolo	účasť	abs.	65 045
		%	10,82
	volebný zisk R.Bauera	abs.	27 280
		%	42,47
	volebný zisk Z.Trebuľu	abs.	36 939
		%	57,52

* uvedené dáta sa týkajú iba 2 najúspešnejších kandidátov v rámci kraja

*

Výsledky volieb predsedov VÚC vypovedajú , že žiadny z kandidátov nebol zvolený v prvom kole (pred štyrmi rokmi získal kreslo predsedu Bratislavského VÚC Ľ. Roman presvedčivo už v prvom kole, keď ho podporilo 55,1% účastníkov volieb).

Post predsedu ekonomicky a sociálne najsilnejšieho kraja na Slovensku, **Bratislavského**, získal V.Bajan, ktorý do volieb oficiálne išiel ako nezávislý kandidát. Deklarovaná podpora viacerých politických strán (Smer-SD, KDH, SF, HZD, atď.) ešte posilnila jeho šance postavené predovšetkým na jeho úspešnej činnosti ako starostu Petržalky. V.Bajan vyhral prvé i druhé kolo volieb predsedu, pričom v druhom kole získal podporu 67,39% účastníkov volieb. Tento volebný výsledok je druhý najvyšší v rámci SR, pričom bol získaný v prostredí, kde dominantné pozície medzi voličmi Bratislavského kraja už dlhodobo patria politickým subjektom z pravej strany politického spektra.

Slabý výsledok kandidáta pravicovej koalície ANO, DS, SDKÚ, SMK, SZS Ľ. Romana v Bratislavskom VÚC, keď doterajší predseda VÚC Ľ.Roman získal hlasy len necelých tretiny voličov (32,6%) je vážnou prehrou pravicových strán silne etablovaných po roku 1989 práve v tomto regióne. Volebná prehra Ľ.Romana je o to zreteľnejšia, že v roku 2001 vyhral 65 901 hlasmi, a po štyroch rokoch realizácie moci, ho voličsky podporilo iba 18 198 osôb.

Podobne ako v predchádzajúcich voľbách sa potvrdilo, že víťazstvo v prvom kole volieb predsedu VÚC automaticky neznamená celkové víťazstvo. Týka sa to volieb predsedu v **Trnavskom** a **Trenčianskom kraji**, kde zvíťazili kandidáti T.Mikuš a P.Sedláček, ktorí postúpili do druhého kola z druhej pozície. V trnavskom kraji T.Mikuš (koalícia ĽS-HZDS, P SNS, ZNS a ĽB) dokázal rozšíriť svoj volebný elektoriát a získať skoro o 6,5 tisíc hlasov viac ako v prvom kole, čím eliminoval štvortisícový náskok svojho súpera z pravicovej koalície DS, SDKÚ, KDH J.Kloknera a stal sa predsedom VÚC Trnavského kraja.

V **Trenčianskom** kraji dosiahol P.Sedláček (kandidát ANO, ĽS-HZDS, P SNS, ZSNS) veľmi tesné víťazstvo nad kandidátom veľmi silnej a politicky heterogénne ukotvenej koalície Smer-SD HZD, KDH, SF, SNS M.Chovancom. Kým prvé kolo vyhral M. Chovanec o skoro štyritisíc hlasov, v druhom kole bol o 1 180 hlasov úspešnejší P.Sedláček.

Veľmi tesná volebná výhra, resp. približne rovnako silná pozícia obidvoch kľúčových kandidátov na post predsedu VÚC, bola charakteristická aj pre výsledky volieb v **Žilinskom** kraji. J.Blanár kandidujúci za koalíciu Smer-SD, SNS, HZD, ANO, t.j za politické subjekty, ktoré práve v Žilinskom kraji disponujú mimoriadne silnou priazňou voličov, zvíťazil iba o 1 347 hlasov nad J.Tarčákom, ktorého kandidovala koalícia ĽS-HZDS, P SNS a ZNS.

Najvýraznejšie víťazstvo v súperení o funkciu predsedu VÚC dosiahol vo voľbách M. Belica (kandidujúci za koalíciu ĽS-HZDS, P SNS, ZSNS, ĽB, KSS a ASV), ktorý v druhom kole získal 74,1% hlasov účastníkov volieb v *Nitrianskom* VÚC. Navyše ich získal v situácii, keď SMK vedomá si limitovanosti svojho voličského potenciálu, stiahla svojho nominanta z rozhodujúceho kola a ponúkla šancu bojovať o víťazstvo kandidátovi SDKÚ a DS J.Greššovi. Možno predpokladať, že súčasťou tejto politickej kalkulácie bol aj výborný volebný výsledok, ktorý pravicová koalícia SDKÚ - DS dosiahla v rámci Slovenska pri voľbe poslancov krajských zastupiteľstiev. Výsledok, ktorý dosiahol J.Greššo, je však najslabším spomedzi kandidujúcich vo všetkých ôsmich VÚC, keď ho v druhom kole podporilo iba 25,91% účastníkov volieb.

Víťazstvo M.Murgaša v *Banskobystrickom* samosprávnom kraji i víťazstvo P.Chudíka v Prešovskom VÚC sprevádza konštatovanie, že *títo dvaja politici sú spomedzi všetkých kandidujúcich v druhom kole jediní, ktorým dalo svoj hlas menej voličov ako kole prvom, a to napriek tomu, že získali post predsedu kraja*. Víťazstvo M. Murgaša (koalícia HZD, KDH,SNS, Smer-SD, SZS) je pritom najtesnejšie v týchto voľbách – nad svojim súperom J.Mikušom (koalícia DS, SDKÚ) v druhom kole vyhral iba o 981 hlasov. *Pravicový kandidát J.Mikuš v priebehu dvoch týždňov deliacich obidve kolá volieb predsedu prakticky zlikvidoval skoro 17 tisícový náskok M.Murgaša*.

O post predsedu v *Prešovskom* VÚC súperili reprezentant pravice a reprezentant ľavice. D.Hruška kandidujúci za koalíciu DS,KDH, SDKÚ počas volebnej kampane pred druhým kolom volieb dokázal na svoju podporu získať skoro sedem tisíc nových voličov, P.Chudík (koalícia HZD,SNS, Smer-SD) nerozšíril okruh svojich voličov, ale naopak, v druhom kole, v porovnaní s prvým kolom, viac ako 1500 hlasov stratil. Znížil tak síce svoj výrazný náskok z úvodného kola volieb predsedu, ale na víťazstvo mu hlasy 40 952 voličov stačili. Jeho súper prehral súboj o predsednícke kreslo rozdielom 4 683 hlasov.

Pripomeňme, že vo voľbách v roku 2001 bola A.Malíková v Žilinskom kraji spomedzi všetkých kandidátov 2.kola jediná, ktorá oproti prvému kolu voličsky stratila (dostala o 5,5 tisíc hlasov voličov menej ako v prvom kole).

V *Košickom* samosprávnom kraji súboj o post predsedu sa odohrával medzi kandidátom koalície Smer-SD, HZD primátorom Košíc Z.Trebuľom a doterajším najvyšším

reprezentantom VÚC R. Bauerom kandidujúcim za pravicovú koalíciu tvorenú stranami KDĽK a OĽANO. R. Bauerovi sa nepodarilo zopakovať úspešný volebný postup spred štyroch rokov, keď v dobe predvolebnej kampane pred druhým kolom dokázal strojnásobiť svoj voličský potenciál oproti prvému kolu a získať o neuveriteľných 41 779 hlasov viac ako v prvom kole. Tým v roku 2001 porazil svojho protikandidáta A. Engliša a vyhral. Decembrové kolo volieb predsedov VÚC v r. 2005 mu ale prinieslo volebnú porážku, keď ho podporilo iba 27 280 voličov (42,47%) a jeho súper zvíťazil s volebným ziskom 36 939 hlasov (57,52%).

Iba dvaja predsedovia VÚC - M. Belica, Nitriansky samosprávny kraj a P. Chudík, Prešovský samosprávny kraj – zvolení v prvých voľbách v roku 2001, dokázali svoju pozíciu pred voličmi opätovne obhájiť a aj v roku 2005 získať post predsedu regionálnej samosprávy.

*

Hodnotenie a interpretácia niektorých aspektov regionálnych volieb 2005.

Účasť voličov na volebnom akte sa ukázala ako kľúčový a ťažiskový moment obdívok kôl t.j. volieb poslancov i predsedu krajského samosprávneho celku. Nízka volebná účasť, ktorá charakterizovala voľby do VÚC už v roku 2001, sa ešte prehĺbila. Faktory vysvetľujúce fenomén nízkej volebnej účasti je potrebné hľadať vo viacerých rovinách. Zdôvodnenie zlým počasím, ku ktorému sa uchýlili niektorí politici, nemôže pokryť celú štruktúru príčin ústiach do nízkej volebnej účasti v obidvoch kolách. Podľa nášho názoru, vysvetlenie nízkej volebnej účasti treba hľadať prinajmenšom v **troch skupinách determinantov**:

- **prvá** sa viaže na skutočnosti späté so existenciou samotných VÚC, s ich akceptáciou vo verejnosti a s predstavami, ktoré o ich práci voličská báza získala za uplynulé štyri roky;
- **druhá** skupina faktorov vysvetľuje nízku volebnú účasť tým, že táto odzrkadľuje prevládajúcu nespokojnosť obyvateľov Slovenska s celkovou sociálno - ekonomickou situáciou radových občanov. Nespokojnosť je posilnená aj kritickým pohľadom verejnosti na aktivity a správanie sa predstaviteľov politických subjektov (predovšetkým korupciu a získavanie rôznych neodôvodnených pôžitkov a privilégií), na situáciu v parlamente a celkové rozhodovanie súčasných politických elít;

- **tretia** skupina sa viaže priamo na realie a špecifiká volieb do VÚC 2005 – výber a kvalitu kandidátov, utvorené volené koalície, rozsah a podobu volebnej kampane, informovanosť o voľbách, uplatnený volebný systém a pod.

K prvej skupine faktorov, treba poznamenať, že rôzne vyhlásenia a konštatácie o tom, že ľudia odmietajú VÚC ako také, resp., že radikálne odmietajú existujúcu podobu územnosprávneho členenia a verejná mienka vedome preferuje iné „prirodzené“ župné členenie Slovenska atď. nie sú koincidentné s výsledkami empirických výskumov v posledných mesiacoch. Spoločný výskum Ústavu politických vied a Odboru mediálneho výskumu SRo zo septembra 2005 vypovedá, že najčastejšie sa vyskytujúca odpoveď na otázku „*Aký počet vyšších územných celkov Vy osobne považujete za potrebný?*“ bola osem VÚC. Zvolilo si ju 40% oslovených reprezentatívneho výberového súboru. Druhá najčastejšia alternatíva odpovede, ku ktorej sa vracajú aj niektoré relevantné politické subjekty (KSS, Smer-SD, SNS atď.) prioritizovala rozdelenie SR na 3 VÚC, ale uviedlo ju iba 17% účastníkov výskumu. Desatina oslovených by preferovala rozdelenie Slovenska na 9 až 12 samosprávnych krajov a ďalších desať percent nemá žiadnu predstavu o optimálnom počte VÚC.

Ukazuje sa, že slovenský občan je už unavený neustálymi zmenami územnosprávneho členenia a tomu prislúchajúcimi reorganizáciami a presunmi úradov, že si pomaly zvyká na existujúci stav a nechce ho v najbližšom období zasa meniť. Určitým indikátorom tohto trendu je aj rozloženie odpovedí na otázku, ako by sa mal menovať samosprávny krajský celok a jeho najvyšší predstaviteľ. Napriek značnej mediálnej podpore pre pomenovania „*župa*“ a „*župan*“, tá časť verejnosti, ktorá má svoj názor, preferuje názvy predseda a kraj. Tretine obyvateľov Slovenska nezáleží na tom, aké názvy sa budú pre označenie administratívno-správnych celkov v praxi používať.

Za štyri roky existencie sa samosprávy VÚC zapísali do vedomia verejnosti. Kým tesne po zvolení nových samosprávnych orgánov dosahovala ich dôveryhodnosť 26%, v novembri 2005 dôverovalo orgánom samospráv 40% percent populácie, nedôverovalo 48 % a 12 % nevedelo otázku posúdiť. Najvyššiu dôveryhodnosť mala VÚC samospráva u obyvateľov Trnavského kraja, najnižšiu samospráva Trenčianskeho VÚC.

Celkové hodnotenie svedčí o tom, že po štyroch rokoch približne každý druhý obyvateľ Slovenska vnímal rozvoj v svojom vyššom územnom celku ako uberajúci sa správnym smerom. Tretina ho hodnotila negatívne a viac ako 20 percent v slovenskom priemere nevedelo otázku - akým smerom sa ubera rozvoj VÚC v ktorom žijú - posúdiť. V dvoch krajoch Slovenska – Trnavskom a Bratislavskom – pozitívne vníma rozvoj vlastného kraja viac ako 50 percent oslovených. Kritickejšie sa k téme postavili obyvatelia Banskobystrického, Nitrianskeho a Prešovského kraja.

Pri interpretácii týchto údajov treba mať na zreteli, že nie sú len indikátorom samotných výsledkov práce samosprávnych orgánov jednotlivých VÚC, ale premieta sa do nich stále pretrvávajúca nízka informovanosť laickej verejnosti vo vzťahu k VÚC, ešte stále nie dostatočné pochopenie úloh a kompetencií VÚC obyvateľmi, pretrvávajúce pochybnosti o ich opodstatnenosti a užitočnosti pre občana, prevládajúci nezáujem o ich aktivity a výsledky i pretrvávajúca nízka dôveryhodnosť v očiach verejnosti.

Všeobecne platí, že ľudia, ktorí majú záujem o vlastný región a dianie v ňom, pozitívnejšie vnímajú a častejšie oceňujú výsledky, ktoré ich vyšší územný celok za posledné štyri roky dosiahol. Sú to ľudia, ktorí v predvolebných výskumoch častejšie ako ostatní, deklarovali záujem zúčastniť sa volieb poslancov a predsedu VÚC. Záujem o región, dianie v ňom a ochota zúčastniť sa volieb sa koreluje s celkovým záujmom o politické, ekonomické a sociálne udalosti na Slovensku a zároveň aj s rozhodnutím ísť voliť konkrétnu politickú stranu v najbližších parlamentných voľbách.

Dôvody, ktorými oprávnení voliči vysvetľovali svoje rozhodnutie nevoliť sa nekoncentrovali ani na absenciu informácií o činnosti samospráva VÚC ani na kritiku výsledkov práce VÚC. Čo sa týka problémov, ktoré majú novozvolené samosprávy VÚC prednostne riešiť, výskum zistil, že na Slovensku existuje v dospeljej populácii menej ako pol percenta ľudí, ktorých žiadny problém netrápi, neznepokojuje. Vo všetkých VÚC (vrátane Bratislavského, ktorému sa po stránke ekonomickej podľa zverejnených štatistických údajov jednoznačne darí) najviac trápia obyvateľov problémy späté s nízkym odmeňovaním za vykonanú prácu, nízkymi dôchodkami a celkovo nízkou životnou úrovňou obyvateľov. Optika a vnímanie rôznych problémov je v rôznych VÚC rôzne. Dominantným, prioritným problémom v Banskobystrickom a Prešovskom je vysoká nezamestnanosť, keď až viac ako tri štvrtiny oslovených ju vníma ako problém, ktorý treba vo VUC riešiť čo najskôr. Na

rozdiel od týchto dvoch krajov napr. v Bratislavskom VÚC vysoká nezamestnanosť znepokojuje iba štvrtinu obyvateľov, ale občania tohto kraja sú nadpriemerne nespokojní so stavom zdravotníctva (jeho nízkej kvalitou, úplatkárstvom, protekciou, zlou organizáciou atď.), rovnako je špecifikom tohto kraja výrazná nespokojnosť so zlou dopravnou situáciou, preplnenými cestami, dopravnými zápchami, rôznymi obchádzkami a pod..

Napriek skutočnosti, že od prvých volieb do samosprávnych orgánov VÚC sa na VÚC preniesli viaceré dôležité kompetencie a právomoci (zriaďovanie a správa sociálnych zariadení, domovov dôchodcov, hospicov, stredných škôl na území kraja, autobusovej dopravy na území kraja, niektorých zdravotníckych zariadení atď.) a prebehla fiškálna decentralizácia, obyvatelia Slovenska vcelku nedostatočne reflektujú tieto nové aktivity a činnosti viažuce sa vyššie územné celky.

Občania vedia, že VÚC zrušili (zlučovali) niektoré stredné školy a školské zariadenia a tak riešili nedostatok financií, šetrili na prevádzkových nákladoch, z finančných dôvodov zracionalizovali verejnú dopravu na území VÚC (väčšinou rušením liniek), zrušili niektoré stratové zdravotnícke zariadenia, nemocnice, bývalé závodné polikliniky, resp. ich ponúkli do prenájmu buď mestám, obciam alebo tretím subjektom. Spolu s prípadmi korupcie a klientizmu v samosprávnych krajoch, ktoré boli medializované v čase tesne pred konaním VÚC, tieto nepopulárne a laickou i odbornou verejnosťou často kritizované rozhodnutia samosprávnych orgánov VÚC neprispeli k ich prestíži a pozitívnemu imidžu a v konečnom dôsledku ani k zvýšeniu záujmu participovať na práci VÚC prinajmenšom prostredníctvom voľby poslancov a predsedu.

Druhá skupina faktorov nízku účasť voličov spája s prevažne kritickým postojom verejnosti voči balíku prijatých reforiem - sociálnej, daňovej, zdravotnej, školskej, súdnej atď. V závere roka 2005, t.j. v čase volieb do VÚC sa naplno prejavovala kríza kredibility najvyšších riadiacich inštitúcií štátu (vlády a parlamentu), prezentovala sa vysoká nedôvera širokej verejnosti voči politike a politikom. Fenomén nedôvery a morálneho úpadku sa pritom netýkal len vládnych strán a ich predstaviteľov, ale v očiach verejnosti vystupoval ako atribút slovenskej politiky ako takej a politikov en bloc.

Občania v čase konania volieb mali ešte v živej pamäti nekorektné prestupy zvolených poslancov do iných politických subjektov a poslaneckých klubov i spory, ktoré sa viedli, často

jednoznačne neférovými a nekultúrnymi spôsobmi, medzi politickými subjektmi v čase jesennej krízy parlamentu. Sklamanie z politiky, nízka politická kultúra, netransparentný štýl politického rozhodovania spolu s presvedčením, že politici sa zaujímajú predovšetkým o svoje osobné, resp. stranícke záujmy a záujmy voliča – radového občana sú im vzdialené, že sa k voličom hlásia iba s cieľom získať ich hlasy atď. spolu s tvrdením „*nemám koho voliť*“, resp. „*nezáleží na tom, kto vyhrá, všetci sú rovnakí*“ boli vo výskumoch najčastejšie uvádzanými dôvodmi pre neúčast' na voľbách do krajských parlamentov.

Tretia skupina faktorov ovplyvňujúcich účasť na regionálnych voľbách v roku 2005 vychádza z hypotézy, že každé voľby sú špecifické, odohrávajú sa v konkrétnych podmienkach, v určitej dobe a situácii. Posledné voľby do VÚC sa realizovali v čase, keď sa kritické výhrady obyvateľov voči konkrétnej podobe slovenskej politiky pretavili do demonštratívneho nezájmu a odmietania politiky voličmi. Kým laická verejnosť prakticky ignorovala voľby a tým aj ich mocenské a ekonomické súvislosti, politické strany, ale aj rôzne skupiny podnikateľov si, naopak, ich význam uvedomovali veľmi zreteľne. O miesta v krajských poslaneckých zboroch sa uchádzali nielen lokálni a regionálni politici (napr. len v novozvolenom 49-člennom zastupiteľstve Banskobystrického kraja bude zasadať deväť primátorov), doterajší poslanci a predsedovia VÚC, ale aj viacerí známi politici, vysokí funkcionári štátnej správy (štátny tajomník, hlavní radcovia na ministerstvách), viacerí poslanci NR SR, poslankyňa Európskeho parlamentu a početná skupina veľkopodnikateľov. Tieto skupiny kandidujúcich pohybujúcich sa v rovine tzv. veľkej politiky plne pochopili výhody participácie na rozhodovaní samosprávy VÚC ako regionálneho mocenského článku, pochopili, aký priestor im poslanecký alebo predsednícky post poskytuje, ak chcú aktívne ovplyvňovať rozvoj daného regiónu po všetkých stránkach. Uvedomili si, že už uskutočnená fiškálna decentralizácia priniesla VUC rôzne kompetencie, vrátane právomoci rozhodovať napr. o viac ako 22 mld.SK rozpočte samosprávnych krajov v najbližšom roku a navyše i o ďalších miliardách z fondov Európskej únie.

Súčasťou špecifickej volebnej situácie bola i predvolebná kampaň. Možno ju charakterizovať ako celkovo málo početnú, nevýraznú a bez nápadov. Už fakt, že billboardy prinášajúce hlavne tváre kandidátov, boli najčastejšie použitým prostriedkom pre získanie podpory a hlasu voličov, svedčí prinajmenšom o nenápaditej konvenčnosti a neoriginalite volebnej propagandy. Hlavným posolstvom pre voliča sa stali samotné tváre kandidátov, prípadne

doplnené sloganom bez akejkoľvek konkrétnej vecnej výpovede („*spolu to dokážeme*“, „*chceme pokračovať*“ atď.)

Charakter kampane dokresľujú aj prakticky nesplniteľné sľuby uchádzačov o poslanecké mandáty alebo predsednícke kreslo VÚC. Práve volebné sľuby určené voličom jasne dokazujú, že ani kandidáti o poslanecké, resp. predsednícke posty, t.j. zainteresované osoby v čase, keď sa o danú funkciu intenzívne uchádzali, nemali precízne a právne presné predstavy o fungovaní a kompetenciách VÚC. Požiadavky typu „*skvalitniť prácu súdov*“ (to je plne v kompetencii štátu), „*zlepšiť prácu polície a iných bezpečnostných zložiek*“ (je to v právomociach obce, mesta a štátu, VÚC políciu nezriaďuje ani neriadi), „*prepojenie diaľnicami, rýchlostnými komunikáciami alebo cestami 1.triedy*“ (v zmysle zákona VUC spravuje iba cesty 2.a 3. triedy), „*poskytnúť školské pomôcky pre žiakov základných škôl na území kraja*“ (môže iba obec alebo mesto), „*zrušiť daň za psa*“ (o tejto dani rozhoduje mesto, obec), „*použiť peniaze na rekonštrukciu panelových obytných domov z prostriedkov EÚ*“ (domy patria nejakému vlastníkovi, ktorým môže byť mesto, obec, súkromník, ale nie VUC), resp. „*vytvoriť pracovné príležitosti pre všetkých*“ sú reálne nesplniteľné a boli iba prázdnyimi a účelovými predvolebnými rečami bez akéhokoľvek vecného alebo legislatívneho opodstatnenia.

Výnimkou z šedého priemeru nevýraznosti bola kampaň pred druhým kolom volieb predsedu VÚC v Bratislavskom kraji. Slogany „*Bratislava je modrá*“ a „*Chceme červeného župana?*“ rozrušili pre radového voliča značne mdlú a uspávajúcu atmosféru volieb do VÚC. Radikálnosť sloganov použitých na billboardoch pravicového kandidáta Ľ.Romana však nespĺnila očakávania jej autorov .Prejavila sa kontraproduktívne a v konečnom dôsledku v neprospech kandidujúceho. Potvrdilo sa, že volebné zmýšľanie občanov nie je „nastavené“ na príliš jednoduchú až primitívnu rétoriku, že voliča skôr oslovuje sofistikovanejší, resp. argumentačne silnejší postup, než je mávanie červenou (modrou) farbou.

V tejto kampani sa na Slovensku po prvýkrát sa výskumné prognózy stali priamou a dokázateľnou súčasťou volebnej mašinérie. Celoštátne TV JOJ, TV TA3 a regionálna TV Zobor odvysielali tesne pred 48 hodinovým volebným moratóriom zavádzajúce informácie o výsledkoch prieskumu na funkciu predsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja. V spravodajstve bol účelovo vynechaný kandidát, ktorého preferencie boli najvyššie.

Agentúra Markant, ktorá výskum realizovala, sa ústami svojho riaditeľa od zverejnenej informácie dištancovala.

Z á v e r

- *Výrazne víťazstvo pravicovo orientovaných politických strán v prvom kole volieb, ktoré znamená, že v zastupiteľstvách jednotlivých krajov, majú početnú prevahu kandidáti z KDĽ, SDKÚ, SMK, DS, OKS prinieslo posilnenie politickej pozície týchto strán v strednom článku hierarchie moci a zreteľný posun doprava v porovnaní s výsledkami volieb pred štyroch rokov*
- *Skutočnosť, že spomedzi ôsmich novozvolených predsedov VÚC siedmi sú známymi predstaviteľmi niektorej z opozičných strán, nastoľuje potrebu hľadania efektívnej komunikácie na krajskej úrovni, hľadania ciest spoločného riešenia problémov v záujme rozvoja regiónu medzi zástupcami rôznych politických subjektov a nevyhnutnosť zvýšenia celkovej politickej kultúry*
- *Alarmujúco nízka volebná účasť indikuje, že uplatňovanie pravidiel a zásad demokracie na Slovensku má svoje limity a rezervy, že nezáujem o voľby u veľkej časti slovenského elektorátu môže posilniť autokratické prvky v politickom živote ako aj funkcie a úlohy úzkej politickej elity v živote spoločnosti. Zároveň nízka volebná účasť, hlavne v druhom kole volieb predsedu, evokuje otázky legitimity zvolených politikov*
- *Väčšinový typ volebného systému uplatňovaný v systémoch s veľkým počtom politických strán priamo núti politické strany, ak chcú byť volebne úspešné, aby vytvárali rôzne volebné spojenectvá. Politická pestrosť koalícií pre voľby poslancov i voľby predsedov VÚC v posledných regionálnych voľbách však nastoľuje otázku, či koalície utvorené iba s jediným cieľom - získať moc - ktorých členovia navyše nemajú ambíciu spolu dlhšie obdobie vládnuť, majú mať prednosť pred hodnotovou a programovou blízkosťou členov koalície*
- *Skúsenosti a výsledky posledných volieb predsedov VÚC vyvolávajú opodstatnené úvahy prinajmenšom o potrebnosti druhého kola volieb predsedu. Ako univerzálny argument legislatívnej fixácie druhého kola volieb predsedu VÚC sa najčastejšie uvádza argument súvisiaci so zvýšením legitimity zvoleného predsedu. Výsledky posledných volieb predsedu ukazujú, že iba jeden z ôsmich zvolených predsedov bol v druhom kole zvolený hlasmi 12% registrovaných voličov. Ostatní predsedovia získali ešte nižšiu podporu od obyvateľov svojho kraja a dvaja z nich boli zvolení menej než 5 percentami hlasov registrovaných voličov.*

Zároveň, v niekoľkých prípadoch podpora pre víťazného kandidáta bola v druhom kole nižšia než jeho volebný zisk v kole prvom. Tieto skutočnosti relativizujú argumenty hovoriace v prospech dvojkolovej voľby predsedu VÚC a prinajmenšom evokujú možnosť otvorenia širšej diskusie na túto tému.

PRÍLOHA

Tabuľka č. 1

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Slovenská republika

Kraj	Počet oprávnených voličov	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1. kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2. kole	Účasť voličov v % 2. kole
Bratislavský	525 536	75 977	14,45	56 316	10,72
Trnavský	445 140	64 565	14,50	41 907	9,41
Trenčiansky	483 599	59 512	12,30	34 434	7,12
Nitriansky	572 536	158 467	27,67	92 754	16,19
Žilinský	538 121	84 459	15,69	49 510	9,19
Banskobystrický	523 084	97 581	18,65	55 757	10,65
Prešovský	593 025	115 513	19,47	78 316	13,20
Košický	601 029	115 877	19,27	65 045	10,82
SR	4 282 070	771 951	18,02	474 039	11,07

Zdroj : ŠU SR

Tabuľka č. 2

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Bratislavský kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1. kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2. kole	Účasť voličov v % 2. kole
Bratislava I	39 523	7 646	19,34	5 925	15,01
Bratislava II	98 192	13 311	13,55	10 150	10,34
Bratislava III	56 059	8 891	15,86	6 793	12,13
Bratislava IV	79 410	11 986	15,09	9 092	11,45
Bratislava V	108 295	14 137	13,05	12 298	11,36
Malacky	53 404	6 121	11,46	3 872	7,24
Pezinok	45 759	6 512	14,23	4 101	8,97
Senec	44 894	7 373	16,42	4 085	9,10
Bratislavský kraj celkom	525 536	75 977	14,45	56 316	10,72

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 3
Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005
Trnavský kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2. kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Dunajská Streda	92 467	10 709	11,58	4 507	4,87
Galanta	76 384	12 012	15,72	6 372	8,34
Hlohovec	36 332	5 727	15,76	3 831	10,54
Piešťany	52 483	6 998	13,33	5 456	10,39
Senica	47 970	6 012	12,53	3 492	7,28
Skalica	37 221	6 942	18,65	3 511	9,43
Trnava	102 283	16 165	15,80	14 738	14,40
Trnavský kraj celkom	445 140	64 565	14,50	41907	9,41

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 4
Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005
Trenčiansky kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Bánovce n. Bebravou	30 475	3 947	12,95	2 194	7,20
Ilava	49 046	5 081	10,35	3 249	6,62
Myjava	23 280	2 253	9,67	1 266	5,44
Nové Mesto n. Váhom	51 003	5 996	11,75	3 706	7,26
Partizánske	39 198	5 285	13,48	2 582	6,59
Považská Bystrica	51 758	5 392	10,41	3 228	6,23
Prievidza	112 286	13 640	12,14	6 707	5,97
Púchov	35 140	5 822	16,56	2 391	6,80
Trenčín	91 413	12 096	13,23	9 111	9,97
Trenčiansky kraj celkom	483 599	59 512	12,30	34 434	7,12

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 5

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Nitriansky kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Komárno	87 150	19 295	22,13	5 948	6,82
Levice	95 723	24 857	25,96	13 584	14,19
Nitra	131 782	41 985	31,85	30 983	23,51
Nové Zámky	120 174	34 609	28,79	16 749	13,92
Šaľa	43 565	9 453	21,69	4 018	9,22
Topoľčany	60 033	16 668	27,76	11 661	19,42
Zlaté Moravce	34 109	11 600	34,00	9 811	28,75
Nitriansky kraj celkom	572 536	158 467	27,67	92 754	16,19

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 6

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Žilinský kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Bytča	23 368	3 128	13,38	1 325	5,67
Čadca	70 478	9 384	13,31	5 385	7,64
Dolný Kubín	30 025	5 301	17,65	3 111	10,35
Kysucké Nové Mesto	25 908	6 225	24,02	2 586	9,97
Liptovský Mikuláš	59 441	7 507	12,62	3 962	6,66
Martin	78 413	9 273	11,82	5 428	6,92
Námestovo	39 071	8 319	21,29	8 728	22,33
Ružomberok	47 009	7 038	14,97	2 757	5,86
Turčianske Teplice	13 452	2 194	16,30	1 409	10,47
Tvrdošín	25 687	6 681	26,00	3 332	12,97
Žilina	125 269	19 409	15,49	11 487	9,16
Žilinský kraj celkom	538 121	84 459	15,69	49 510	9,19

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 7

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Banskobystrický kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Banská Bystrica	91 055	15 690	17,23	11 892	13,05
Banská Štiavnica	13 347	1 857	13,91	1 189	8,90
Brezno	51 199	7 594	14,83	4 657	9,09
Detva	26 538	3 718	14,01	2 162	8,14
Krupina	17 504	3 744	21,38	2 457	14,05
Lučenec	58 743	10 933	18,61	4 748	8,08
Poltár	18 098	4 015	22,18	1 810	10,00
Revúca	31 306	7 398	23,63	2 535	8,09
Rimavská Sobota	63 694	15 946	25,03	7 165	11,25
Veľký Krtíš	36 461	8 224	22,55	4 111	11,27
Zvolen	55 179	8 910	16,14	7 766	14,06
Žarnovica	21 605	3 810	17,63	1 994	9,23
Žiar n. Hronom	38 355	5 742	14,97	3 271	8,52
Banskobystrický kraj celkom	523 084	97 581	18,65	55 757	10,65

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 8

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Prešovský kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Bardejov	56 965	13 103	23,00	8 914	15,64
Humenné	50 440	10 734	21,28	5 590	11,08
Kežmarok	45 361	6 821	15,03	4 663	10,27
Levoča	23 552	4 159	17,65	2 450	10,40
Medzilaborce	9 697	2 964	30,56	1 871	19,31
Poprad	79 666	11 511	14,44	6 195	7,77
Prešov	124 318	22 180	17,84	19 597	15,77
Sabinov	34 478	6 840	17,77	5 932	15,40
Snina	29 945	6 060	20,23	2 824	9,42
Stará Ľubovňa	36 369	7 728	21,24	4 393	12,07
Stropkov	15 810	3 552	22,46	2 687	17,00
Svidník	25 306	7 496	26,92	5 515	21,78
Vranov n. Topľou	57 118	12 356	21,64	7 685	13,45
Prešovský kraj celkom	593 025	115 513	19,47	78 316	13,20

Zdroj: ŠU SR

Tabuľka č. 9

Základné údaje o voľbách do VÚC - 2005

Košický kraj

Volebný obvod	Počet oprávnených voličov	Počet voličov , ktorým boli vydané obálky v 1. kole	Účasť voličov v % v 1.kole	Počet voličov, ktorým boli vydané obálky v 2.kole	Účasť voličov v % v 2. kole
Košice I	54 482	9 482	17,40	7 601	13,94
Košice II	64 666	10 058	15,55	7 585	11,72
Košice III	26 292	3 389	12,88	2 473	9,40
Košice IV	48 691	8 187	16,81	6 244	12,83
Košice-okolie	83 280	15 248	18,30	8 528	10,22
Gelnica	23 045	4 471	19,40	2 296	9,94
Michalovce	84 815	20 116	23,71	7 755	9,16
Rožňava	48 052	10 299	21,43	4 690	9,75
Sobrance	18 032	5 277	29,26	2 764	15,34
Spišská Nová Ves	69 324	12 274	17,70	7 414	10,69
Trebišov	80 350	17 076	21,25	7 695	9,57
Košický kraj celkom	601 029	115 877	19,27	65 045	10,82

Zdroj: ŠU SR